

УДК 630.232.3:630165.6 (477.43)

Лозінська Т.П., канд. с.-г. наук, доцент

Білоцерківський національний аграрний університет

Lozinskatat@ukr.net

ІНДЕКС ОСЛАБЛЕННЯ ТА САНІТАРНА ОЦІНКА ПОЛЕЗАХИСНИХ ЛІСОСМУГ СКВИРСЬКОЇ ТГ: РЕЗУЛЬТАТИ МОНІТОРИНГУ

Наведено результати моніторингу стану полезахисних лісосмуг Сквирської ТГ. Більшість ділянок мають добрий стан, проте є ослаблені й потребують реконструкції. Найкращими визначено ПЛС-4 та ПЛС-5. Дані корисні для планування заходів з оздоровлення та підвищення стійкості насаджень.

Ключові слова: полезахисні лісосмуги, індекс ослаблення, санітарний стан, моніторинг насаджень, реконструкція лісосмуг, стійкість деревостанів.

Lozinska T.P., PhD in Agricultural Sciences, Associate Professor

Bila Tserkva National Agrarian University

WEAKENING INDEX AND SANITARY ASSESSMENT OF SHELTERBELTS IN THE SKVYRA TERRITORIAL COMMUNITY: MONITORING RESULTS

167

The results of monitoring the condition of shelterbelts in the Skvyra territorial community are presented. Most plots are in good condition, while some are weakened and require reconstruction. PLS-4 and PLS-5 were identified as the best. The data are useful for planning measures to improve and strengthen the resilience of stands.

Keywords: Shelterbelts, weakening index, sanitary condition, stand monitoring, shelterbelt reconstruction, stand resilience.

Санітарний стан лісосмуг в Україні є критично важливим для збереження агроландшафтів, запобігання ерозії ґрунтів та підтримання біорізноманіття. Сучасні дослідження показують, що значна частина полезахисних насаджень перебуває у незадовільному стані, що потребує системного моніторингу та відновлення [1].

Лісосмуги в Україні виконують надзвичайно важливу екологічну та господарську функцію – вони захищають ґрунти від ерозії, регулюють водний баланс, створюють сприятливий мікроклімат для сільськогосподарських угідь та слугують осередками біорізноманіття. Проте їхній санітарний стан у багатьох регіонах викликає занепокоєння. В умовах інтенсивного землекористування, кліматичних змін та недостатнього догляду значна частина лісосмуг деградує, що призводить до зниження їхньої ефективності та екологічної стійкості [2, 3].

Актуальність дослідження санітарного стану лісосмуг зумовлена тим, що вони є ключовим елементом агроландшафтів, а їхнє збереження та відновлення напряму впливають на продуктивність сільського господарства та екологічну безпеку країни. Наукові роботи останніх років підкреслюють необхідність комплексного підходу до оцінки стану лісосмуг, включаючи аналіз їхньої структури, видового складу, біометричних показників та рівня ураження хворобами й шкідниками [4, 5].

Вивчення санітарного стану лісосмуг вивчали в умовах Сквирської територіальної громади на 10 локаціях. Проаналізовано стан деревостанів на різних ділянках (ПЛС-1 – ПЛС-10) за санітарними категоріями: I (здорові), II (ослаблені), III (середньоослаблені), IV (сильно ослаблені), V (сухостій). На більшості ділянок частка категорії I перевищує 50%. Найвищий показник – ПЛС-5 (72%) та ПЛС-4 (68%). Ослаблені дерева (II категорія) коливаються в

межах 20–35%. Найбільше їх у ПЛС-3, ПЛС-6 та ПЛС-8 (понад 33%). Середньоослаблені та сильно ослаблені (III–IV) мають найбільші значення у ПЛС-8 (18% і 7%) та ПЛС-3/ПЛС-6 (15% і 7%). Це свідчить про локальні проблеми зі стійкістю деревостанів. Сухостій (V категорія) займає стабільно низький рівень (1–3%), що вказує на відсутність масового відмирання. Найкращий стан у ПЛС-4 (68% здорових, лише 1% сухостою). Добрий стан мають ПЛС-2, ПЛС-5, ПЛС-10 – високий відсоток здорових дерев, позитивні характеристики (багатоярусність, життєздатність). Задовільний стан відмічено у ПЛС-1, ПЛС-9 – понад половина дерев здорові, але є помітна частка ослаблених. Середній стан спостерігали у ПЛС-7 – баланс між здоровими та ослабленими деревами. Проблемні ділянки: ПЛС-3 та ПЛС-6 –

168
значна частка ослаблених і середньоослаблених, потребують санації чи оновлення. ПЛС-8 – найнижчий відсоток здорових (38%), висока частка ослаблених і середньоослаблених, зазначено інвазійну домінацію, рекомендована реконструкція.

Більшість ділянок перебувають у задовільному або доброму стані, з переважанням здорових дерев. Проте окремі ділянки (ПЛС-3, ПЛС-6, ПЛС-8) демонструють ознаки деградації та потребують санітарних заходів або реконструкції для відновлення стійкості лісових насаджень. Найбільш ослаблені насадження спостерігаються за домінування *Acer negundo*, зниження зімкнутості та повноти, наявність сухих екземплярів.

Вивчено індекс ослаблення полезахисних лісосмуг на ділянках ПЛС-1 – ПЛС-10. Індекс показує рівень стійкості насаджень: чим він нижчий, тим кращий стан деревостанів. Для кожної ділянки наведено числове значення та якісна оцінка стану. Найкращі показники мають ПЛС-5 (0,40) – найкращий стан серед усіх ділянок; ПЛС-4 (0,47) – сприятливий стан; ПЛС-2 (0,57) та ПЛС-10 (0,54) – добрий стан. Середні та прийнятні показники у ПЛС-1 (0,66) – середній стан; ПЛС-7 (0,73) – задовільний стан; ПЛС-9 (0,61) – прийнятний стан. Визначено і проблемні ділянки: ПЛС-3 (0,98) – ослаблені насадження; ПЛС-6 (0,96) – потребує реконструкції; ПЛС-8 (1,03) – найбільш проблемна ділянка, критичний рівень ослаблення.

Загалом більшість ділянок перебувають у доброму або прийнятному стані. Критичні ділянки (ПЛС-3, ПЛС-6, ПЛС-8) потребують санітарних заходів, реконструкції або відновлення. Найкращі умови спостерігаються на ПЛС-5 та ПЛС-4, де індекс ослаблення найнижчий.

За отриманими результатами можна зробити кілька важливих висновків про стан полезахисних лісосмуг. Більшість ділянок перебувають у доброму або прийнятному стані. Це підтверджують як показники санітарних категорій, так і індекс ослаблення. Є окремі проблемні ділянки, де спостерігається значне ослаблення деревостанів і потреба у санації чи реконструкції.

ПЛС-4 та ПЛС-5 – найкращі ділянки, так як мають високий відсоток здорових дерев і найнижчий індекс ослаблення. ПЛС-2 та ПЛС-10 – стабільні та життєздатні насадження, що підтверджує добрий стан.

Проблемні ділянки ПЛС-3, ПЛС-6, ПЛС-8 мають високий індекс ослаблення (0,96–1,03) та значну частку ослаблених дерев. ПЛС-8 виділяється як найбільш

проблемна ділянка, де потрібна реконструкція через інвазійну домінацію та критичний рівень ослаблення.

Тому, необхідні санітарні заходи на проблемних ділянках (видалення сухостою, прорідження, реконструкція), підтримка доброго стану на ділянках із високою часткою здорових дерев (ПЛС-4, ПЛС-5, ПЛС-10) шляхом догляду та збереження багатоярусності та моніторинг середніх ділянок (ПЛС-1, ПЛС-7, ПЛС-9), щоб не допустити переходу до критичного стану.

Отже, аналіз проведених досліджень показав, що загалом лісосмуги Сквирської ТГ виконують свою захисну функцію, але є кілька ділянок, які потребують термінового втручання для відновлення їхньої стійкості.

169

Список використаної літератури

1. Лозінська Т. П., Комарова Н. В., Караульна В. М., Пенькова С. В. Значення полезахисних лісових насаджень для забезпечення екосистемних послуг у агроландшафтах. Матеріали ІХ міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні питання сучасної аграрної науки» (м. Умань, 20-21 листопада 2025 р.). Умань: Уманський НУ, 2025. С. 44-47. <http://rep.btsau.edu.ua/handle/BNAU/16017>
2. Самарська М.І., Пономарьова О.А. Сучасний стан захисних примагістральних лісосмуг за участі *Juglans regia* L. в умовах Північного Степу України. Науковий вісник НЛТУ України, 2025. <https://nv.nltu.edu.ua/index.php/journal/issue/view/245>
<https://doi.org/10.36930/40350207>
3. Дубина Д.В., Устименко П.М., Дзюба Т.П. та ін. Полезахисні лісові смуги України: оглядово-аналітична оцінка та план дій. Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія «Агрономія і біологія», випуск 1 (51), 2023. С. 44-52
<https://doi.org/10.32782/agrobio.2023.1.6>
4. Ткачук О.П., Вітер Н.Г. Біологічні аспекти функціонування полезахисних лісосмуг в умовах зміни клімату. Збалансоване природокористування. №1, 2022. С. 100-107. DOI: 10.33730/2310-4678.1.2022.255218
5. Ткачук О.П., Панкова С.О. Склад і біометричні показники полезахисних лісосмуг Центрального Лісостепу. Збалансоване природокористування, №4, 2021. С. 117-124. DOI: 10.33730/2310-4678.4.2021.